

METODE ISTRAŽIVANJA INTERNETA KAO NOVOGA MEDIJA

ANČI LEBURIĆ
MAJA SLADIĆ*
Odjel za sociologiju
Department of sociology
Sveučilište u Zadru
University of Zadar

UDK/UDC: 004.738.5:303
Izvorni znanstveni članak
Original scientific paper

Primljeno : 2004-12-18
Received

Autorice polaze od pretpostavke o Internetu kao predmetu znanstveno-istraživačkih projekata i kao o značajnom društvenom fenomenu. Tom novom mediju društvena uloga poprilično je kontroverzna. Stoga se u tekstu raspravljaju mogućnosti istraživanja Interneta kao suvremenog medijskog fenomena. Kako su početkom trećeg milenija u stručnoj literaturi vrlo učestale rasprave o nedostacima Interneta i opasnostima što ih sa sobom (do)nosi, autorice ih elaboriraju u kontekstu suodnosa kategorija virtualnog i *cyber* spram metamedijskog. Naime, multimedijska mreža Internet izrasla je u globalnu, planetarnu mrežu čiji je utjecaj empirijski nesaglediv i posebno značajan u društvenom okružju. Pošto je Internet postao osnova fenomena virtualne stvarnosti, postala su nužna ali i naročito zanimljiva istraživanja te prividne stvarnosti.

Budući da Internet mijenja prostorne i vremenske odnose među pojavama i ljudima, njegova istraživanja zahtijevaju i primjerenu metodologiju i metodološke pristupe. U radu se sugeriraju metodološke kombinacije kvalitativnih i kvantitativnih metoda, tehnika i procedura. Prezentiraju se potencijalne istraživačke matrice podataka i metoda, koje je moguće primjenjivati u Internet istraživanjima.

Autorice zaključuju kako se dodavanjem elemenata jedne metodologije drugoj, poboljšava istančanost i profiliranost istraživanja, a

* Profesorica sociologije i engleskog jezika i književnosti, diplomirala na Odjelu za sociologiju Sveučilišta u Zadru

integriranjem istraživačkih metoda usklađuju se i dopunjuju nedostaci pojedinih metoda. Ipak, u realnim empirijskim istraživanjima, kvalitativno i kvantitativno se još uvijek strogo razlikuju, pa je namjera ovoga rada zapravo bila ne samo upozoriti, već i jasnije afirmirati takva metodološka opredjeljenja. To posebno vrijedi za razvitak sociološke metodologije, kao i drugih relevantnih metodologija s područja društvenih i humanističkih znanosti. Na kraju, konstatiraju kako su perspektive Interneta kao istraživačkoga predmeta plodne, ali kompleksne i nepredvidljive.

KLJUČNE RIJEČI: istraživanje Interneta; novi medij; istraživanje virtualiteta; kompjutorska komunikacija; kvalitativno-kvantitativni metodološki pristupi

1. Uvod

Bavljenje znanstveno-istraživačkim radom podrazumijeva bavljenje znanjem, a kako je znanje zapravo skup informacija, sasvim je razumljivo kako ozbiljnijeg znanstvenog (fundamentalnog i primijenjenog) istraživačkog rada nema bez intenzivne uporabe tako bogatog "rezervoara" informacija kao što je Internet. No, danas već Internet postaje predmetom znanstveno-istraživačkih projekata i pretvara se u značajan, ne samo tehnološki, već i politički, ekonomski, psihološki, sociološki ili jednom riječju - društveni fenomen. Znanstvenici i istraživači bave se Internetom u svojim magistarskim radovima, doktorskim disertacijama, a u posljednje doba brojne znanstvene rasprave i skupovi, monografije i eksperimenti ga fokusiraju kao zanimljivu i relevantnu pojavu, vrijednu truda, vremena i angažmana. Dakle, kao da je Internet dualne prirode: s jedne strane, on je izvor informacija potrebnih u znanstvenim istraživanjima, dok se s druge strane, sam tretira predmetom znanstveno-istraživačkog rada. Stoga smatramo nužnim cijeliti njegove potencijalne učinke, koje je nužno i korisno istraživati.

Ali, današnja društvena uloga Interneta poprilično je kontroverzna. Nesumnjivo je njegova pomoć istraživačima dragocjena i velika, ali znanstvenici se moraju i dalje u velikoj mjeri oslanjati na svoj um, intuiciju i ruke. Nerijetko je poimanje znanosti kakvo nameću pretraživači, odnosno pojedinci koji ih razvijaju, u velikoj mjeri konzervativno. Znanstvenim temama smatra se ono što se odnosi na klasične znanosti, poput filozofije, astronomije, medicine, itd. Suvremenije znanstvene discipline uglavnom su diskriminirane i "skrivenne" iza nekih drugih (nelogičnih) odrednica. Metode pretraživanja ugrađene u pretraživače još su uvijek "pregrube", nedovoljno sofisticirane.

Nove generacije inteligentnih pretraživačkih alata vjerojatno će rješavati taj problem primjenom složenijih logičkih metoda, poput asocijacije, razložnog zaključivanja, analogije i sličnih. Doduše, Panian obrazlaže da je "...zadatak znanstveno-istraživačkog rada otkrivanje novoga, onoga što je još nepoznato, pa se ne može ni očekivati da to novo postoji u Internetu, u kojemu postoji samo ono što se već dogodilo i što je već netko ranije spoznao, otkrio ili predvidio." (Panian, 2000, 184). Zato autor procjenjuje da će "...znanstveno-istraživački rad uvijek biti 'put u nepoznato' kojemu ni puno savršenija inačica od današnjeg Interneta neće moći biti od presudne pomoći. To je naprosto sudbina, 'karma' ili 'usud' znanstvenika i njihova rada." (Panian, 2000, 185)

U ovom tekstu raspravit ćemo o tematici kojom su istraživači najviše zaokupljeni i zašto? Pitamo se je li moguće klasičnu metodologiju i tradicionalne metodološke principe, postulate, procedure i tehnike, primjeniti na proučavanje Interneta kao suvremenog medijskog (i društvenog) fenomena. Uostalom, trenutno su vrlo učestale rasprave o nedostacima Interneta, te opasnostima što ih on sa sobom (do)nosi.

Multimedijska mreža Internet izrasla je u globalnu, planetarnu mrežu čiji je utjecaj tako značajan da je 1991. godine proglašena, tvrdi Panian, "općim dobrom čovječanstva", poput vode, zraka, šuma, itd. (Panian, 2000, 15). Također, Internet se smatra i posljednjim korakom u osvajanju prostora ljudske slobode. "Prividi koje Internet stvara su, barem iz ovozemaljske perspektive, gotovo potpuni - čovjek stvarno djeluje u nestvarnoj situaciji, on interaktivno komunicira s apstraktnim 'sugovornikom', plaća robu ili usluge virtualnim novcem, kupuje materijalna dobra naručujući i plaćajući njihov privid, sudjeluje na konferenciji istodobno s ostalim sudionicima koji ništa ne znaju jedan o drugome i raštrkani su posvuda u svijetu." (Panian, 2000, 9)

Čovjek je pojavom Interneta zakoračio u svijet virtualne stvarnosti, u kojem uobičajena, klasična, fizikalna mjerila i zakoni ne vrijede i u kojemu je prostor njegove slobode (prividno) bezgraničan. Internet postaje osnova fenomena virtualne stvarnosti, jer ljudska imaginacija stvara predodžbe o nečemu što nije u danom trenutku dostupno osjetilima konkretne osobe, već poprima sva obilježja prividne stvarnosti. Tako Internet "...mijenja prostorne i vremenske odnose među pojavama." (Panian, 2000, 10)

Vremenske su zone i prostorne udaljenosti u Internetu nepoznanica. Jednom kad se prihvate zakonitosti digitalnih komunikacija i virtualnih prostora, sve postaje sada i ovdje. Uz korištenje Interneta sve se pojave bilo gdje na planetu približavaju na gotovo nultu udaljenost. Prostorne udaljenosti,

vrijeme i brzina više ne predstavljaju konkurentske prednosti. Sada prednosti proizlaze isključivo iz znanja, vještina, kreativnosti i volje da se nešto učini. Paradigma virtualne stvarnosti i "internetski način života", kako ga naziva Bill Gates, donose brojne i složene društvene promjene. Doduše, nesumnjivo je da Internet pozitivno utječe na opći stupanj kvalitete života, jer ljude lišava niza fizičkih i situacijskih neugoda i problema. S druge pak strane, već su sada uočljive i neke negativne tendencije, poput povećanog otuđenja zbog smanjene potrebe za kretanjem u stvarnom prostoru, te porasta volumena i modaliteta tzv. informatičkog kriminaliteta. Sve ugroženijom biva i privatnost pojedinca, što se u prvi mah može učiniti paradoksalnim. No, ljudi se zatvaraju u svoje virtualne svjetove, u koje se može prodrijeti samo kao uljez, bez dobrodošlice ili susretljive podrške.

Ukoliko virtualnu stvarnost prihvatimo kao "...dobrobit koju čovječanstvu donosi tehnološki razvitak", Panian upozorava da "...isto tako treba poduzimati sve znane i raspoložive mjere kako bi se taj razvitak podvrgao odgovarajućoj kontroli te svjesno i organizirano usmjeravao." (Panian, 2000, 12)

Brzina prijenosa informacija koja teži brzini svjetlosti, kao i tehnologije trodimenzionalne računalne grafike, animacije i simulacije stvaraju korisniku dojam neograničenog prostora unutar kojega se može kretati. Razvija se nova i drugačija kultura življenja u prividnoj stvarnosti, koju smo inspirirani istraživati, kako bismo je bolje razumjeli i objasnili. Zato i Bill Gates navodi: "Veća kulturološka promjena, poput prelaska na internetski način života, mora u nekom stupnju biti generacijska. Puni potencijal nove tehnologije pokazat će nam djeca koja odrastaju s njom i smatraju je dijelom svoje okoline. Na većini američkih sveučilišta već postoji kritična masa za kulturu Interneta. Studenti razvijaju internetske vještine koje će im pomoći u učenju tijekom cijeloga života. Njihov pristup nam govori kako će se Mreža rabiti za desetak godina." (Gates prema Panian, 2000, 11).

2. *Virtualitet – cyberspace – metamedij*

Virtualnost¹ označava nepostojeći svijet simuliranog događanja u koji se "ulazi" uz pomoć računala i drugih pomagala-slušalica i specijalnih naočala. To

¹ Pojam *virtualne stvarnosti* 1984. počinje koristiti Jaron Lanier, a smisao mu je "...međusobno sudjelovanje u mašti, boravak u grafičkim i auditivnim svjetovima koji su uzajamno ekspresivni." (Lanier, prema Horrocks, 2001, 35).

je trodimenzionalni svijet u kojem se proizvode čisti informacijski prostori, a podaci se konstruiraju tako da omogućuju potpunu slobodu stvaranja "vještačkog okoliša." Pojam virtualnog ne koristi se samo u kontekstu visokih tehnologija, već i u sferama stvarnosti i svakodnevnog života, kao npr. od automatiziranih bankomata koji obavljaju funkciju bankovnih službenika na virtualan način (funkcioniraju kao da su bankovni službenici), do telefonskog seksa, elektronske pošte i navodnih "stvarnih" iskustava (*window-shopping*).

Unutar virtualnog svijeta nalazimo se u okružju informacija koje možemo vidjeti, čuti, dotaknuti. Sama tehnologija je nevidljiva i pažljivo adaptirana ljudskim aktivnostima, pa je moguće prirodno ponašanje. Moguće je kreiranje poželjnog okruženja, u kojem bi se osjećale potpuno nove perspektive i mogućnosti. Virtualni svijet može biti informativan, koristan i zabavan, ali također i dosadan i neudoban. U njega se ulazi pomoću monitora.

Cyberspace se još uvijek razvija. Tehnologija nije više oruđe kojim se definira granica, već sama postaje predmetom istraživanja. Ipak, Benedikt upozorava da ćemo trebati "...novi kriterij za procjenu jer u *cyberspaceu* npr. suncobran ne mora to stvarno i biti. Možemo posjedovati vrt koji cvijeta, ljude koji dolaze i odlaze, usporiti ili ubrzati vrijeme. Svi ti entiteti čine kompleksnost i iznenađenja u virtualnom svijetu. Sa stajališta korisnika okruženje je kao stvarno. Tehnologija nestaje, a njeno mjesto preuzima akustografika." (Benedikt, 1994, 369).

Korisnik se počinje pitati: Gdje sam? Nakon prvih akustičnih i vizualnih kontakata sa virtualnim svijetom, mijenjaju se lokacije, od gradova do različitih planeta. Za virtualnost nije potrebno tijelo, jer korisnik može biti što god želi, uzeti oblik koji želi, kretati se naprijed nazad slijedeći ritam pjesme. Svašta može raditi - kretati se kao i u fizičkom svijetu, šetati, okretati, saginjati, letjeti, mijenjati lokacije neovisno o vremenu i prostoru. Virtualni objekti se mogu micati rukama ili očima, koristiti trodimenzionalnu strelicu ili kursor.

Istraživači ispituju za koga se dizajnira virtualni svijet. Tko će ga koristiti i u koju svrhu? Pretpostavljaju da će *cyberspace* promijeniti društvo, kao što su to učinili televizija i automobil. Jer, kako tvrdi Penny: "Naša kultura podešava tijelo kao što podešava automobile. Tijelo je samo reprezentacija, vanjska pojava i može se prilagoditi ukusu vlasnika." (Penny, 1997, 47). Ipak, ostaje pitanje koliko je virtualna stvarnost stvarna? Naime, paradigmu virtualne stvarnosti oblikuje moćan pogled koji zamjećuje, a da ne biva otkriven. Virtualna stvarnost je ograničen slučaj simulirane i interaktivne okoline u kojoj se tijelo predstavlja samo vizualno. Ona zamjenjuje tijelo dvama djelimičnim tijelima: fizičkim tijelom i elektroničkom slikom tijela. Uostalom, "...virtualno

tijelo ne postoji...Tijelo ne osjeća i ne bilježi virtualni svijet. Bilježe ga samo oči, on se stvara ponajprije kao vizualni svijet – on je bestjelesan." (Penny, 1997, 49).

Virtualna tehnologija naročito je moćna, pa vladajuće skupine ne ignoriraju njenu društvenu ulogu. Gržinić smatra da sve ono što se nudi putovanjem u virtualni svijet je "...sposobnost projiciranja i otkrivanja alternativnih sustava označavanja s kojima se može ponovo rekonfigurirati i prije svega artikulirati odnos prema svijetu i različitim oblicima reprezentacije i interpretacije. U neobičnim prikazima cyber svijeta ljudski duh nalazi samog sebe izvan sebe: u svojoj drugoj biti, nalazi svog strašnog dvojnika." (Gržinić, 1998, 221)

*Cyberspace*² je "ožičeni svijet" koji povezuje milijune računala i baza podataka. *Cyberspace* označava i informacijski prostor u kojem su podaci tako oblikovani da daju operatoru iluziju kontrole, pokretljivosti i pristupa informacijama u kojem je moguće pomoću umrežene simulacije s ogromnim brojem korisnika steći "osjećaj" povratne sprege i simuliranog svijeta. (Horrocks, 2001, 7). *Cyberspace* ima dimenzionalnost, kontinuitet, gustoću i granice. Ima svoju geografiju, fiziku i prirodu. U tom prostoru vladaju ljudski zakoni. U *cyberspaceu* običan čovjek može neposredno tragati, stvarati ili kontrolirati informaciju. Može se zabavljati ili usavršavati, osmaljivati se ili tražiti društvo, stjecati ili gubiti moć, itd. *Cyberspace* je život življen i obnavljan u virtualnim testkovima. On je svet i profan, prostor za rad i razonodu, stvaran i virtualan. On je arena moći ili kako tvrdi Benedikt, to je "...iznova osmišljena javna sfera društvene, političke, ekonomske i kulturne interakcije." (Benedikt, prema Jones, 2001, 63). U *cyberspaceu* smo svi hrabriji, spremniji na rizik, ponekad grublji, ponekad ljubazniji. Ali, to je "...javni prostor, te ima kvalitete otvorenosti." (Jones, 2001, 63)

Raznorazni korisnici se tu okupljaju, ponašajući se u skladu sa društvenim normama. No, postoje i "vatreni okršaji" (*flaming*)³ koje karakterizira neprijateljsko ponašanje. To su primjeri tamne strane kompjutorske komunikacije i virtualnog uznemiravanja u *cyberspaceu*, ali Jones smatra da je "...tama cijena koja se plaća za toleranciju koja je potrebna da bi se stvorio i održao prostor istinske otvorenosti." (Jones, 2001, 64).

² Pojam se javlja 1980. i potječe iz cybernetike, znanosti koju je utemeljio Wiener.

³ U takvim okršajima se šalju e-mail poruke na tematski forum. Odlikuju se agresivnim i uvredljivim jezikom, koji provocira i izaziva verbalni rat.

Cyberspace je moguće istraživati na dva načina - kao korak prema produhovljenju stvarnog svijeta u kojem živimo ili kao korak prema stvaranju svijeta o kojem maštamo, svijeta apstrakcije, sjećanja i znanja. No, *cyberspace* vjerojatno neće zamijeniti interakciju licem-u-lice, ali može riješavati ili utjecati na društvene probleme koji su posljedica nedostatka komunikacije. Istraživači bi mogli ispitivati procese širenja slobode udruživanja, bez obzira na prostornu i vremensku udaljenost. Tako bi se (sociološki) unapređivala i tradicionalna shvaćanja zajednice kao zatvorene, nepromjenjive, monolitne i homogene. Virtualna zajednica je realna, jer se obraća ljudima koji nemaju pravo glasa, a žele biti dio zajednice. To su mjesta okupljanja na kojima se zajednica gradi i traje. Pošto je korijenje virtualne zajednice plitko, ukoliko dođe do trauma i problema, lakše se odvojiti od takve zajednice, nego u slučaju napuštanja fizičke zajednice.

Ono što nedostaje virtualnim zajednicama je osjećaj individualnosti, smatra Jones. Uspješna zajednica zahtjeva pažljivo planiranje, zajednička okupljanja koja je učvršćuju i podsjeća ljude na ono što im je zajedničko, pomaže povezivanju ljudi i njihovim interakcijama. Zapravo "...zajednicu ne čini samo mjesto, već i zajednički interesi koji je održavaju." (Jones, 1999, 204) Ono što u eri Interneta stvara zajednicu jesu zajednički sistemi kulture, jezika i vjerovanja, koji se šire nadaleko. Stoga su se prilike za stvaranje zajednice putem Interneta proširile u opsegu i mogućnostima, pogotovo posljednjih desetljeća. Korisniku Interneta je omogućeno igranje aktivne uloge u stvaranju zajednice, pa se identitet i zajednica formiraju oko diskursa koji je zajednički članovima. Istovremeno, komunikacija učvršćuje identitet i pridaje mu pokretljivost i promjenjivost. Ona omogućava samoizražavanje. Tu "...riječi postaju druga 'ja' čije živote slijedimo dok se krećemo od jedne do druge poruke. Kompjutorska komunikacija ne samo da oblikuje društvene odnose nego je i prostor u kojem se ti odnosi realiziraju i pomoću kojeg pojedinci ulaze u taj prostor." (Jones, 2001, 62).

Na tragu ovakvih istraživačkih rasprava, vode se i diskusije o društvenim učincima širenja Interneta u (post)civilnom društvu. Jones smatra da Internet doprinosi "...dispersiji društvenih procesa koji sačinjavaju civilno društvo." (Jones, 2001, 358). I tu također pronalazimo bitnu motivaciju za istraživanje Interneta.

U novije doba, afirmiraju se i brojne kulturološke studije i istraživanja. U njima se istražuje što *on line* događaj znači za korisnike, koja značenja se artikuliraju, itd. Istražuje se Internet kao novi medij u svakodnevnim životima.

U internet istraživanjima se vrše *on line*⁴ i *off line*⁵ analize. U *on line* analizi Interneta koristi se metodološki hibridni (raznovrstan) pristup, koji kombinira više istraživačkih metoda, kao npr. etnografiju, autobiografiju, tekstualne analize i dr. Tako se u etnografskim istraživanjima mogu analizirati *on line* aktivnosti, a s ciljem ispitivanja struktura Interneta, njegovog sadržaja i organizacija *on line* aktivnosti. No, takvih istraživanja, čak i u okviru kulturoloških studija, još uvijek nema.

Off line analizama istraživač proučava odnose između aktivnosti na Internetu i korisnikovog svakodnevnog života. Temelje se na pronalaženju i deskripciji iskustava (npr. *cyberpunk* kultura, *hackerska* kultura), a cilj im je predstaviti i raspraviti iskustva. Naime, poput drugih medija i na Internet djeluju razne kulturološke sile i utjecaji. Ono je kulturološko mjesto, artefakt i sredstvo društvenih odnosa.

Međutim, političke i kulturne promjene ne odigravaju se brzo, pa se tako niti opća slika na Internetu ne mijenja brzo. Munjevito se mijenja samo priroda diskursa na kojem se slika temelji. Novi glasovi pojavljuju se lakše i brže nego u bilo kojem drugom mediju ili tipu komunikacije. Stoga i govorimo o novom mediju.

3. Metodološki pristupi i metode istraživanja cyber zajednice

Cyber zajednica je simbolička po prirodi. Prije je značenje nego struktura, bit nego forma. Kvalitativni metodološki pristupi su naročito pogodni za proučavanje fenomena koji su situirani u *cyberspaceu*. Tako npr. utemeljena teorija (*grounded theory*) postavlja društvene običaje kao dio istraživačkog teorijskog konstrukta. Istražuje se otkriće procesa, što je važna dimenzija u konceptualizaciji zajednice, smatra Jones (2001, 215).

Zapravo, utemeljena teorija kao pristup, bazira se na sistematski prikupljenim i analiziranim podacima. Halmi tvrdi kako se teorija razvija tijekom stvarnog istraživanja i to „...kroz kontinuirano međusobno djelovanje analize i prikupljanja podataka.“ (Halmi, 1996, 278). Autor naglašava kako se takav analitički pristup *de facto* bazira na stalnoj komparativnoj analizi.

⁴ *On line* = uključen, umrežen, povezan sa kompjutorskom mrežom/centralom podataka preko modema. (Jones, 2001, 51).

⁵ *Off line* = nepovezan, isključen, a u internet terminologiji ima značenje “biti isključen sa Mreže” ili lišen pristupa istoj (Jones, 2001, 51).

Konačno, u izvođenju kvalitativnih istraživanja Interneta kao novoga medija, moguće je realizirati ih još kvalitetnijima, ukoliko se obavi tzv. triangulacija. Halmi je predlaže kao "multimetodološku perspektivu" (Halmi, 1996, 311). Ona bi obuhvatila tri različite razine: teorijsku, istraživačku i informacijsku. Naime, uz korištenje više različitih metoda, istraživački rezultati se efikasnije uspoređuju: Taj komparativni moment zapravo je i krajnji cilj triangulacije.⁶

Ipak, uočljivo je da istraživači društvenih odnosa u *cyberspaceu* nameću izraz zajednice na sve društvene skupine koje egzistiraju u virtualnom području. Moguće je da se propuštaju neki elementi i nijanse virtualnog društvenog iskustva, pa se istražuju zajednice tamo gdje ne postoje, a nerijetko se hipotezama pretpostavlja da su disfunkcionalna sva ona društvena okupljanja koja ne odgovaraju našoj definiciji zajednice. Uostalom, nisu sva virtualna društvena okupljanja zajednice. Bez osobnih ulaganja, intimnosti i povezanosti koje karakteriziraju ideal zajednice, neke *on-line* grupe su samo sredstva komunikacije među ljudima sličnih interesa. Zapravo, interakcije u *cyber* zajednici se mogu proučavati i interpretirati na isti način kao i u fizičkim zajednicama. Etnografi koji istražuju *cyberspace* zadržavaju onoliki stupanj objektivnosti kao i u proučavanju stvarnog svijeta, razvijaju osjećaj iskrenosti svojih informatora, te koriste teorijske izvore i informacije u svojim istraživanjima.

Internet je medij koji se stalno mijenja. Jones tvrdi da "...ono što je prolazno nisu informacije koje prolaze između 'nas' i 'njih' na Internetu, već apstraktne informacije koje ostavljamo iza sebe dok se krećemo *cyberspaceom*." (Jones, 1999, 7). Internet je plodno tlo za istraživanje, jer se opseg *on-line* iskustava dinamično mijenja i kvantitativno i kvalitativno.

Zahvaljujući hardveru i softveru, dostupni tekstovi su zapravo tragovi međuljudskih interakcija. Stoga je Internet predmet onih istraživanja koja koriste analize razgovora, retoričke studije, tekstualne analize i sl. Pošto je Internet novi medij, javlja se potreba za deskriptivnim tipom istraživanja, kojim bi se saznavali društveni učinci toga medijskog fenomena koji stvara veze između raznih tehnologija, tehnika i načina komunikacije. On je "...kompjutorski posredovan komunikacijski sistem sastavljen od kompjutorski posredovanih komunikacijskih sistema." (Jones, 1999, 22).

Internet povezuje ne samo kompjutorske mreže, već i ideologije s načinima života koji su se do sada činili nepovezanima. Jer, Internet je više od tehnologije, pa zato i pobuđuje golemi interes sociologa – istraživača. Tu je

⁶ Vidi opširnije o ovom procesu u Leburić, 1998, 243-251.

moguće u istraživanju Internet zajednice koristiti onu klasičnu shemu istraživanja, čije faze su: 1. problemska identifikacija i formulacija, 2. prikupljanje podataka i 3. rasprava o rezultatima.

No, ključni problem u odabiru metodološkog pristupa i metoda primjenjivih u Internet istraživanjima implicira rasprave o distinkciji između informacija i znanja. Formuliraju se hipoteze u stilu - je li iskustvo na Internetu novo znanje ili samo preobražaj postojećeg znanja u novu formu? Trebaju li virtualne arhitekture imitirati stvarne arhitekture ili razviti svoje vlastite zakone i konvencije?, itd... (Jones, 1999, 31).

Istraživač koji je fokusiran na subjektivna iskustva nastojat će razumjeti i interpretirati pojedinca u relaciji prema svijetu.

Osim navedenoga, tri su nezaobilazne pretpostavke koje u planiranju Internet istraživanja treba imati na umu: 1. konstantna i brza promjena tehnologija, 2. informacija koja je sada dostupna i 3. pojam surfanja (*browsing*). Ove pretpostavke iniciraju rasprave o mogućnostima odabira između kvalitativne i kvantitativne metodologije / pristupa / metoda. Svaki od metodoloških pristupa ima svoje prednosti i nedostatke. Kvantitativni metodolozi smatraju da su prikupljeni podaci mjerljivi, a ako nisu, neophodno je omogućiti eksperiment ili kompjutorsku simulaciju kako bi se odgovarajuća mjerenja mogla poduzeti. Jednom kad su mjerenja obavljena, podaci se sređuju. Primjenom kvalitativnih metoda istraživački interes je usmjeren na drugačija obilježja fenomena. Pritom se pokušavaju razumjeti oblik, sadržaj i ograničenja predmeta istraživanja, te se analiziraju njegovi kvalitativni aspekti.

Čini nam se da bi u Internet istraživanjima najprimjerenije bile kombinacije kvalitativnih i kvantitativnih pristupa. Naime, istraživači mogu kvantificirati kvalitativne podatke npr. kodiranjem anketnih koncepata koji bi bili prikladni za statističku analizu. U kvantitativnim analizama, argumentacija se bazira na reprezentaciji fenomena kao konačnog skupa varijabli. Sistematično se istražuju statističke ili druge povezanosti među Internet varijablama. Cilj kvantitativnih pristupa je objasniti promatran fenomen. Ovim istraživanjem se osigurava sposobnost predviđanja i kontroliranja promatranih koncepata. Ti su koncepti kvantificirani, pa istraživač mora poznavati oblik, vrstu i sadržaj podataka prije početka eksperimentiranja. Primarni korak je konstruiranje istraživačkog nacrt, kojim se određuje cilj istraživanja i početne hipoteze. Temeljni princip kvantitativne metodologije je da se promatranja i eksperimenti mogu replicirati. Ali, replikabilnost Internet istraživanja je komplicirana, čak i nemoguća. Razlozi tome su u tehnološkom nivou Interneta koji stalno mijenja svoju konfiguraciju. Nema garancije istih uvjeta kod

ponovnog eksperimentiranja, zbog toga što je svaki put smjer komunikacije jedinstven, poseban i originalan. Na komunikacijskom nivou teškoće replikacije proizlaze iz kreativnosti procesa uporabe jezika, koji je naročito promjenjiv i dinamičan. Internet posjećuju ljudi svih kultura, pa u istraživanjima Interneta kulturološka raznolikost postaje kompleksan problem.

U kvalitativnim analizama / pristupima Internetu, argumentacija se bazira na opisu predmeta istraživanja, a cilj kvalitativnog istraživanja je razumijeti promatrane fenomene. Tu se kvalificiraju kvantitativni podaci, npr. korištenjem natuknica iz razgovora kako bi se ilustrirao statistički uzorak izveden iz prikupljenih podataka. Kvalitativne metode koje se najčešće koriste su intervjui i direktna promatranja. U fazama interpretacije, podaci se konceptualiziraju. Promatranja i prikupljanje podataka obavljaju se sistematično.

U ovom metodološkom kontekstu instruktivne su sljedeće dvije matrice, koje je moguće primjenjivati u Internet istraživanjima onako kako to sugeriraju Sudweeks i Simoff (prema Jones, 1999, 40):

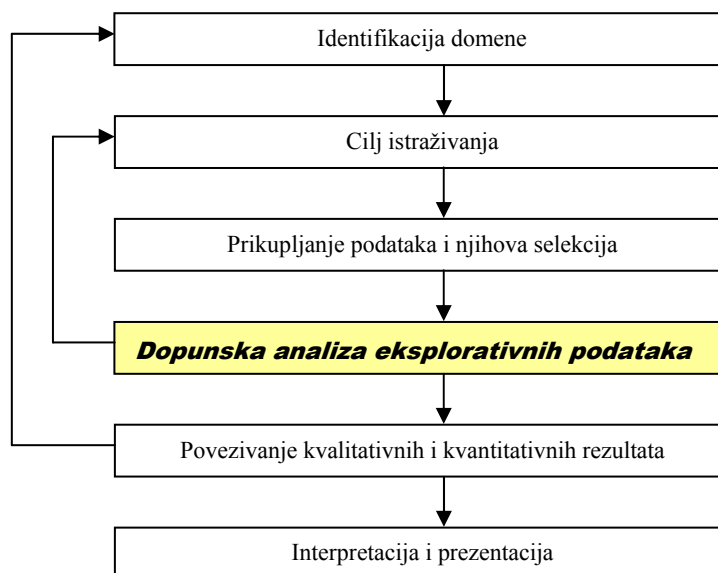
Prikaz br. 1.: KVALITATIVNO-KVANTITATIVNA MATRICA PODATAKA

		PODACI	
		KVALITATIVNI	KVANTITATIVNI
METODE	KVALITATIVNE	analiza anketa, intervjui, analiza govornih izjava, promatranje sa sudjelova-njem	kvalitativno razmišljanje, ograničeno razmišljanje
	KVANTITATIVNE	iskapanje podataka, kluster analize, analize neodređenih podataka, neuralne mreže	statistika, regresijske i korelacijske analize, numerička simulacija

Prikaz br. 2.: KVALITATIVNO-KVANTITATIVNA MATRICA METODA

		PODACI	
		KVALITATIVNI	KVANTITATIVNI
METODE	KVALITATIVNE	metafore, ontologije, kategorije	anketni podaci
	KVANTITATIVNE	tekstualni podaci, rječnik, hijerarhija kategorija	brojčani uzorci, podaci kodiranih kategorija, mjerenja

Tako se dodavanjem elemenata jedne metodologije drugoj, poboljšava istančanost i profiliranost istraživanja. Integriranjem istraživačkih metoda usklađuju se i dopunjuju nedostaci pojedinih metoda. No, u stvarnosti, kvalitativno i kvantitativno se još uvijek strogo razlikuju iako je svaki za sebe važna komponenta istraživanja

Prikaz br. 3.: Shema Internet istraživanja (Sudweeks & Simoff, prema Jones, 1999, 32)

Na prikazanoj shemi (br. 3.) Internet istraživanja, autori kao prvu istraživačku fazu navode identifikaciju obilježja domene. Ta obilježja utječu na odabir odgovarajućih metoda istraživanja i planirani cilj istraživanja. Podaci prikupljeni u bilo kojoj domeni Internet istraživanja su raznolika kombinacija kvantitativnih mjerenja i kvalitativnih promatranja. Prije faze dopunske eksplorativne analize podataka, istraživač određuje kombinaciju metoda koje će koristiti. Stoga faza dopunske eksplorativne analize može se smatrati dinamičnim okvirom koji osigurava nepobitnu integraciju različitih metoda i pristupa. Kvalitativna eksplorativna analiza koristi kvantitativne metode kako bi osigurala pouzdane uzorke, dok kvalitativne metode tretiraju bit fenomena. Količina informacija koje se mogu prikupiti elektronskim putem je neograničena, te predstavlja izazov za interpretaciju i analizu.

4. Metodološke poteškoće u Internet istraživanjima

On line interakcija se ne može odvojiti od *off line* društvenog konteksta unutar kojega sudionici svakodnevno žive. Kad su *on line*, korisnici se oslanjaju na svoja *off line* iskustva kako bi interpretirali svoje *on line* interakcije. Istraživači su otkrili da "...želja i mogućnost *on line* sudjelovanja ovisi o mnogočemu, a ne samo o dostupnosti jeftine kompjutorske opreme." (Jones, 1999, 58). Čak i sa određenim stupnjem kompjutorskoga znanja neki ljudi izbjegavaju uporabu kompjutora, jer mu ne pridaju nikakvu važnost ili žele izbjeci pripisivanje nekakvog drugačijeg ili stranog identiteta.

Jones navodi rezultate nekih istraživanja pristupa kompjutoru, po kojima mnogi korisnici *on line foruma* koriste Internet dok su na poslu ili u školi, ali većina ih to najčešće čini tijekom posla, tj. na svojim radnim mjestima, pa je "...njihova *on line* socijalizacija prošarana njihovim poslovnim obavezama." (Jones, 1999, 59).

Da bi se istražilo kako veće društvene institucije utječu na *on line* participaciju, istraživači moraju ispitati korisnikovo *off line* okruženje i propitati kako korisnici usklađuju svoje *on line* i *off line* živote i društvene kontakte. Iako ispitanici postoje i sudjeluju u *off line* društvenom životu, bilo sekvencijalno ili istovremeno sa svojom *on line* participacijom, mnogi prikazi *on line* prostora, interakcija i komunikacija to ignoriraju, opisujući *on line* svjetove kao nove, diskretne i utopijske svjetove. Doduše, Barlow tvrdi da je *cyberspace* čin prirode i da se "...njeguje kroz kolektivne akcije... Stvaramo svijet u koji svi mogu ući, bez obzira na rasu, ekonomsku moć, vojnu snagu... Vaši legalni

koncepti vlasništva, identiteta, pokreta i konteksta ne utječu na nas...Naši identiteti nemaju tijela, stoga za razliku od vas, ne možemo ostvariti red fizičkom silom." (Barlow, prema Jones, 1999, 60)

Istraživači smatraju da "nastanjujući" u isto vrijeme i *on line* i *off line* okruženje, istraživački rezultati impliciraju razumjevanje ispitanika kao višestrukih ličnosti. Zapravo, *on line* participacija omogućuje kreiranje višestruke osobnosti.

Prema mišljenju Jonesa, da bi se razumjelo ponašanje *on line* participanata, istraživač nužno mora neko vrijeme provoditi sa ispitanicima i promatrati što oni čine kad su *on line*, kako razmišljaju i sl. Važno je promatrati i njihova *off line* iskustva, ali tu iskravaju brojne poteškoće, jer "...istraživačev pristup *off line* iskustvima sudionika može biti ograničen." (Jones, 1999, 62).

U jednom istraživanju Interneta, Gurak je utvrdio da je polovica korisnika mlađa od 35 godina, 13%-18% nisu fakultetski obrazovani, 18%-26% imaju magisterij, 63%-75% su tzv."bijeli ovratnici", a 31%-45% žena se koriste *on line* uslugama (Gurak, prema Jones, 1999, 63). Manji broj žena na Internetu, prema Kendallu, pojavljuje se zato što se one "...osjećaju kao da su se našle u nepoznatom i neprijateljski raspoloženom teritoriju." (Kendall, prema Jones, 1999, 64). Čak i u forumima koje uglavnom čine žene, sudionici imaju osjećaj da se njihov forum nalazi u muškom dominirajućem kontekstu i zato osjećaju potrebu da koriste različite strategije kako bi ograničile participaciju neprijateljskih nametljivaca. Također, razgovori često postaju neugodni, pa ih žene nastoje izbjegavati. Ili, kako Fine tvrdi: "Žene koje žele biti dio muško-dominantne grupe moraju prihvatiti njihov način ponašanja, provociranja-jednom rječju, moraju postati muškarci. Dok neke žene taj tip ponašanja mogu prihvatiti, neke ne mogu i ostaju marginalni članovi grupe." (Fine, prema Jones, 1999, 65)

U svakom slučaju, istraživači moraju imati na umu karakteristike dinamike društvenih grupa, koje se istražuju. Većina istraživača prepoznaje razlike među vrstama *on line* foruma, tretiraju i fenomene (a)sinhronije i javne dostupnosti, kao i različite oblike kontroliranog pristupa, koji utječu na raznorazne grupne interakcije. Naime, čak i među forumima iste vrste, postoje razlike u cilju, stupnju participacije, prihvatljivim ponašanjima, itd. Istraživači, želeći utvrditi utjecaj kompjutorskoga posredovanja na društvenu interakciju, povezuju različite subkulturne pristupe u "Net". Kultura koju utjelovljuje Net "...produkt je uvjeta virtualnih poznanstava koja prevladavaju *on line*." (Porter, prema Jones, 1999, 67). Dakle, sve *on line* interakcije pojavljuju se unutar nekakvoga kulturološkog konteksta. Tako forumi mogu postati predmetom

istraživanja svojevrsnih "promjena identiteta" korisnika ili kako Turkle ilustrira: "Možeš biti što god želiš. Možeš promijeniti identitet ako želiš. Znaju te samo po imenu koje si dao svome liku." (Turkle, prema Jones, 1999, 69).

Sljedeća metodološka poteškoća sastoji se u složenosti procjena iskrenosti odgovora na ankete i intervjue koji se provode *on line*. Nerijetko se događa da istraživač precijeni anonimnost foruma. Analitičare zanima kako treća strana utječe na komunikaciju, kako *off line* odnosi utječu na *on line* odnose i kako se kompjutorski posredovana komunikacija isprepliće sa strukturom i djelovanjem društvenog sustava.

Pošto Internet istraživanje ispituju *on line* interakcije, ono zahtjeva specifična i pažljivo dizajnirana metodološka sredstva, koja se prilagođavaju ali istovremeno i istražuju obilježja elektronskog okruženja. Sve se to artikulira sa ciljem privlačenja što većeg broja ispitanika. Zato bi *on line* istraživačka metodologija trebala uključivati: prvo, tehnološku zaštitu protiv izmjene mjernih instrumenata istraživanja i drugo, rezervne planove za upravljanje promijenjenim instrumentima tijekom istraživanja. Uostalom, istraživači ne mogu primijeniti papir-olovka metodologiju na *on line* istraživanja, već se prilagođavaju elektronskom okruženju i kreiraju nove metode kako bi proširili metodološke spoznaje o kompjutorski posredovanoj komunikaciji.

5. Zaključak – o istraživačkim perspektivama Interneta

U pokušajima opisivanja budućnosti informatičkog društva, istraživači će objašnjavati tendencije i one snage koje usmjeravaju razvoj društva prema informatičkom društvu ili ga, pak suprotno, udaljavaju od njega. Internet je 1995.godine postao svojevrsan simbol informatičkoga društva. Ograničenja u istraživanjima Interneta proizlaze iz potpunog odsustva sigurnosti i kontrole komunikacija, premda se deklarativno radi o prostorima otvaranja i afirmiranja sveopćih procesa decentralizacija. Osim toga, ponekad se događa i da teroristi komuniciraju preko Interneta i da tu prolaze razni sumnjivi sadržaji, pa i brojni informatički virusi koji se šire preko njega, smatra Iris (1999, 99). Takvi rizici od informacijskog zagađenja mogli bi jednoga dana zaustaviti razvoj Interneta, možda ga čak i uništiti.

Ipak, broj korisnika raste nevjerojatnom brzinom, pa pristup Internetu postaje sve teži, a njegova istraživanja sve kompleksnija. Prema mišljenju Iriša (1999), Mreža igra značajnu edukativnu ulogu, jer ljudi postaju svjesni mogućnosti koje im se otvaraju na informacijskim magistralama.

Interaktivnost medija igra značajnu ulogu u razvoju novih usluga, koje se umnažaju, jer korisnici svakodnevno otkrivaju vrijednosti te interaktivnosti. "U pojavnome svijetu caruje raznovrsnost...Pluralizam,...difuzija, nepredvidivost, ambivalentnost, hedonizam, osjećaj iscrpljenosti - podsjeća na kraj velikih priča i nedostatak ujedinjavajućeg referentnog okvira." (Kluszczyński, 1998, 26).

Ulažu se naponi u tumačenju i istraživanju veza postmodernog doba i komunikacijskog doba Interneta. jer je ta relacija "...višestruka i intenzivna. Bilo da je riječ o njegovim komunikacijsko-tehnološkim, individualno-korisničkim ili oblikovno-sadržajnim karakteristikama, Internet se nameće kao najbolji reprezentat postmodernog stanja komunikacija, individue i estetičke produkcije." (Bošnjak, 1998, 73). Stoga Internet možemo definirati i kao komunikacijsko sredstvo izrazitog stupnja virtualnosti kojim decentrirani i fragmentirani subjekt prenosi dematerijalizirano i delokalizirano iskustvo u hiperrealno komunikacijsko okruženje. Takav Internet predstavlja tek prototip onoga što će sveopća digitalizacija kulturnih i društvenih dobara dostići. Jer, rijetki su oni istraživači koji digitalnim medijima ne bi prognozirali blistavu i plodnu budućnost. Ili, kako Bošnjak očekuje "...pretvaranje kulturnih dobara ne toliko više u robu koliko u informaciju, svekolika dostupnost informacijama, virtualizacija društvenog i pojedinačnog iskustva, promjena u organizaciji društvenog i osobnog prostora i vremena, promjena koncepta profesije, kontrole, hijerarhije, institucije, individualnosti, inteligencije, itd...samo su neke posljedice koje prepoznajemo u diktatu digitalnog." (Bošnjak, 1998, 73).

Opća algoritmizacija, prilagođivanje globalnih komunikacijskih sustava, ujedinjavanje medija u jedinstvene informacijske mreže, tehnološki i komercijalni zaokret prema spajanju računalnih, informacijskih i zabavnih radnih stanica u kućne digitalne stanice – samo su dio opisa skorašnje komunikacijske i informacijske svakodnevnice. Uostalom, neki blisku budućnost nazivaju orwelianskom.⁷ No, Garfinkel upozorava da budućnost koju živimo "...nije ona u kojoj je svaki naš pokret promatran i snimljen od strane nekog sveznajućeg 'Velikog Brata.' To je budućnost stotine mladih braća koji konstantno nadgledaju i uznemiravaju naše svakodnevne živote." (Garfinkel, 2000, 270). Autor prognozira da ćemo u idućih 50 godina biti svjedocima novih prijetnji privatnostima, čije će korijenje biti u kapitalizmu, slobodnom tržištu, modernoj tehnologiji i razuzdanoj razmjeni elektronskih informacija.

⁷ George Orwell je početkom 80-ih godina 20.st. zamišljao budućnost u kojoj će privatnost pojedinca ugrožavati totalitarna država koja koristi špijune, video nadgledanja i kontrolu nad medijima kako bi zadržala svoju moć.

Ulazeći u kompjutorizirani svijet 21. st. privatnost će postati najvažnije civilno pravo. Video kamere prate kretanja ljudi, kompjutori čuvaju njihove osobne podatke; komunikacijske mreže osiguravaju dostupnost informacija po cijelom svijetu. Međutim, tehnologija sama po sebi ne ugrožava privatnost, već ljudi koji koriste tehnologije da bi ostvarili kontrolu nad ljudskim duhom. Kakva je onda budućnost?: "Jedino preostalo mjesto za koloniziranje je sam medij. To je novo područje za ljudsku interakciju, ekonomsku ekspanziju i društvenu i političku makinaciju. Postao je naša elektronska društvena dvorana." (Rushkoff, 1996, 4)

Novitet i originalnosti medija i neprestana težnja istraživača za metodološkim usavršavanjem, pridonjeti će vidljivim i značajnim pomacima u istraživačkom radu u narednim desetljećima. Optimalne tehnološke mogućnosti neće voditi direktno poboljšanju društvenog svijeta. Istraživanja o posljedicama Interneta predstavljaju prevažan faktor dubljeg saznavanja o odnosu tehnologije i društvenih ciljeva koji su inspirirali njenu uporabu.

Sociološke teorije i metode su stavljene na kušnju, kao i postojeće teorije o tome što čini zajednicu, načini interakcije i rasuđivanja koji su ujedno i temelj demokracije. Veliki broj teoretičara vidi umrežavanje kao šansu za ponovno uspostavljanje izgubljene umjetnosti donošenja demokratskih odluka (Panian, 2000, 55). Konačno "...sve je izokrenuto, a ono što se zbiva i neposredno nam dolazi premoćno nadjačava ono što odlazi i iščezava na samu dnu sjećanja kao na granici vidljivog geografskog obzora..." (Virilio, 1998, 139). Nemamo razloga zavaravati se da bilo koja tehnologija obećava bilo kakvo sociokulturno oslobođenje. Mrežno društvo nije obećana zemlja informatičkog stoljeća. Ono je, jednostavno, nova društvena struktura čija nastojanja za dobrobit čovječanstva su neodređena. Stoga taj fenomen privlači veliki broj istraživača koji se pitaju: "Hoće li Internet kao milenijska kulturološka sila preokrenuti ljudske živote ili će poslužiti kao sredstvo alijenacije? Hoće li tehnologija preokrenuti sve na bolje ili gore?"

Literatura

- AFRIĆ, VJEKOSLAV (1999): Kibernetički prostor i virtualna realnost kao društvena upotreba informacijskih i komunikacijskih tehnologija. *Revija za sociologiju*. 30(3-4):181-194.
- BENEDIKT, MICHAEL (1994): *Cyberspace: First Steps*. London: The MIT Press.
- BOŠNJAK, ZVONIMIR (1998): Postmoderna i Internet, *Revija za sociologiju*, 29(1-2):59-74.
- CARLINI, FRANCO (1999): *Lo stile del Web: Parole e immagini nella comunicazione di rete*. Torino: Einaudi.
- CASTELLS, MANUEL (1994): *The Rise of the Network Society*. Second Edition. USA: Blackwell Publishers.
- COYNE, RICHARD (1995): *Designing Information Technology in the Postmodern Age*. London: The MIT Press.
- DŽOUNS, STEVEN (2001): *Virtuelna kultura – Identitet i komunikacija u kiber-društvu*. Beograd: Biblioteka XX vek.
- FELDMAN, TONY (1997): *An Introduction to Digital Media*. London, New York: Routledge.
- GARFINKEL, SIMSON (2000): *The Death of Privacy*. California: O'Reilly & Associates.
- GRŽINIĆ, MARINA (1998): *U redu za virtualni kruh*. Zagreb: Meandar.
- HALMI, ALEKSANDAR (1996): *Kvalitativna metodologija u društvenim znanostima*. Zagreb: Pravni fakultet u Zagrebu, Studijski centar socijalnog rada.
- HALMI, ALEKSANDAR (1999): *Temelji kvantitativne analize u društvenim znanostima*. Zagreb: Alinea.
- HALMI, ALEKSANDAR (2003): *Multivarijantna analiza u društvenim znanostima*. Zagreb: Alinea.
- HEIM, MICHAEL (1993): *The Metaphysics of Virtual Reality*. New York: Oxford University Press.
- HEWSON, CLAIRE; YULE, PETER; LAURENT, DIANNA & VOGEL, CARL (2002): *Internet Research Methods: A Practical Guide for the Social and Behavioural Sciences*. New Technologies for Social Research Series. Sage Publications.
- HORROCKS, CHRISTOPHER (2001): *Marshall McLuhan i virtualnost*. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk.
- IRIS, ANTOAN (1999): *Informacione Magistrale*. Zagreb: Multimedia.

- JONES, STEVE, edit. (1999): *Doing Internet Research – Critical Issues and Methods for Examining the Net*. California: Sage Publications, Inc.
- KIM, AMY JO (2000): *Community Building on the Web*. California: Peach Pit Press.
- KLUSZCZYNSKI, RYSZARD (1998): *Dileme globalizacije*. Zagreb: Treći program hrvatskog radija, br. 53/54.
- LEBURIĆ, ANČI (1998) *Case study istraživanje - kompleksan metodološki pristup u sociologiji*. Doktorski rad. Zagreb: Filozofski fakultet u Zagrebu.
- LISTER, MARTIN, et al. (2003): *New Media: A Critical Introduction*. London, New York: Routledge.
- MANOVIĆ, LEV (2001): *Metamediji: Izbor tekstova*. Edicija Virco. Beograd: Centar za savremenu umetnost.
- Ó DOCHARTAIGH, NIALL (2002): *The Internet Research Handbook*. London, Thousand Oaks, New Delhi: Sage Publications.
- PACCAGNELLA, LUCIANO (2000): *La comunicazione al computer: Sociologia delle reti telematiche*. Bologna: Il Mulino.
- PANIAN, ŽELJKO (2000): *Bogatstvo Interneta*. Zagreb: Multimedia.
- PENNY, SIMON (1997): *Virtualna stvarnost kao dovršetak projekta prosvjetiteljstva*. Zagreb: Hrvatski radio.
- PODNAR, KLEMENT; MARUŠA PUŠNIK & NENAD SENIĆ (2001): *The Bricolage of Media Studies*. Graduate Conference on Media and Culture. May, 10-12. Ljubljana: Pristop.
- RHEINGOLD, HOWARD (1991): *Virtual Reality*. New York: Touchstone Books.
- RUSHKOFF, DOUGLAS (1996): *Media Virus*. New York: Ballantine Books.
- VAN DIJK, JAN (1999): *The Network Society: Social Aspects of New Media*. London, Thousand Oaks, New Delhi: Sage Publications.
- VIRILIO, PAUL (1998): *Informatička bomba*. Zagreb: Treći program hrvatskog radija, br. 53/54.
- WILLIAMS, MALCOLM (2003): *Making Sense of Social Research*. London, Thousand Oaks, New Delhi: Sage Publications.
- YATES, J.SIMEON (2003): *Doing Social Science Research*. London, Thousand Oaks, New Delhi: Sage Publications & The Open University.

*Anči Leburic, Maja Sladic: THE METHODS OF RESEARCHING THE
INTERNET AS A NEW MEDIA*

Summary

The departure point of the article is the presupposition of the internet as the subject of study of a scientific-research project and as a significant social phenomenon. The social role of this new media is quite controversial. Because of this the article discusses the possibilities of investigating the internet as a contemporary media phenomenon. Since in professional publications at the beginning of the third millennium, one finds frequent discussions about the defects of the internet and the dangers it has brought, the authors elaborate these within the context of the relationship between the categories of the virtual and the cyber as against the meta-medial. Namely, the multi-media network of the internet has developed into a global, planetary network whose influence is both impossible to empirically fathom and of utmost importance within the social setting. Since the internet has become the basis of the phenomenon of virtual reality, research into this apparent reality have become necessary but also especially interesting.

Considering the fact that the internet transforms the spatial and temporal relations between phenomena and people, its research demands an appropriate methodology and methodological approaches. The article suggests methodological combinations of qualitative and quantitative methods, techniques and procedures. It presents potential research matrixes of data and methods which can be applied in researching the internet.

The authors conclude how the addition of the elements of one methodology to another contributes to the refinement and profiling of research, while the integration of research methods harmonizes and supplements the shortcomings of individual methods. However, in real empirical research, the qualitative and the quantitative are still strictly separated, so that, truth to say, the aim of this paper was not only to warn but to affirm more clearly such methodological commitments. This particularly applies to the development of sociological methodology as well as other relevant methodologies within the social sciences and the humanities. At the end, the authors conclude that the perspectives of the internet as a subject of research are fruitful but complex and unpredictable.

KEY WORDS: researching the internet, researching virtuality, computer communication, qualitative-quantitative methodological approaches, new media